

full de càlcul

L'evolució de l'economia catalana durant els anys del procés sobiranista

vista prèvia >

Una de les afirmacions recurrents del nacionalisme espanyol durant els últims anys ha estat que, a causa del procés sobiranista, l'economia catalana ha patit greus perjudicis i ha perdut eficiència. El rebombori mediàtic entorn a la pretesa fuga d'empreses o a suposades baixades de la inversió estrangera ha estat habitual des de 2012, i s'ha intensificat a partir de la tardor de 2017. Què hi ha de cert i què no, però? En aquest article s'analitzen diverses variables objectives per a copsar l'evolució real de l'economia catalana des de 2012.

Ariadna Jou

Doctorand d'economia a la UCLA

@ariadnajou

Durant aquests últims sis anys, Catalunya ha viscut moments d'activitat política frenètica, canvis importants i situacions molt intenses. L'independentisme ha crescut de forma exponencial, i la majoria de la població catalana ha deixat molt clar, elecció rere elecció, que vol decidir sobre el futur del seu país. La voluntat del poble català podria trobar sortida mitjançant un referèndum acordat amb l'Estat espanyol, però com que el govern de Madrid, de moment, sembla lluny d'acceptar-ho, el clima entre els actors polítics i jurídics espanyols i catalans s'ha anat escalfant, en el marc del que ha passat a ser conegut com «el procés sobiranista».

Un dels resultats d'aquest clima ha estat la profusió de rumors segons els quals l'economia catalana entrava en decadència per culpa del procés. Al llarg d'aquests anys, la premsa espanyola, i part de la catalana, ha publicat diversos articles parlant de fuga d'empreses, declivi del turisme, i reducció de les inversions.¹ És cert que arran de la

possible incertesa al voltant de la tardor de 2017, i esperonades per les institucions de l'Estat, algunes empreses van decidir canviar la seva seu social a altres ciutats de l'Estat espanyol. Ara bé, la gran majoria d'aquestes continuen treballant amb normalitat a Catalunya, com és el cas de Caixabank, per exemple.

Qualsevol país que passi per un procés com aquest pot veure la seva economia afectada. I en aquest sentit, Catalunya no necessàriament ha de ser una excepció. És normal que un augment de la incertesa política pugui comportar reduccions en la inversió estrangera, la decisió que algunes empreses decideixin canviar la seva seu social i, fins i tot, possiblement una certa disminució del creixement

---

CERAZAL i BOLEA, «El golpe del 'procés' a la economía catalana».

PÉREZ, «Así es la cara factura que el golpe independentista deja en el bolsillo de los catalanes».

SEGOVIA, «El 58% de los empresarios catalanes apuestan por el fin del 'procés' para que mejore la economía».

VIAÑA, «Desmontando las mentiras económicas del 'procés' (III): La trampa del 'Espanya ens roba' y la mejora fiscal».

econòmic. Ara bé, ha estat aquest el cas de Catalunya en l'actual procés polític? Com ha evolucionat l'economia catalana durant aquest període comprès entre el 2012 i 2018? Això és el que intentaré respondre en aquest article, revisant algunes de les variables macroeconòmiques més rellevants. Analtzarem indicadors de creixement econòmic, qualitat d'aquest creixement, el mercat laboral i el capital humà, i també indicadors sobre la qualitat de vida de la ciutadania catalana.

Abans de començar aquesta anàlisi, m'agradaria fer un apunt tècnic. Per poder estudiar exactament quin és l'efecte del procés independentista sobre l'economia catalana, hauríem de poder observar Catalunya en el mateix període de temps sense que aquests esdeveniments haguessin ocorregut. Com que és impossible, el que podem fer és estudiar l'evolució de diverses variables macroeconòmiques a Catalunya, fent comparacions amb economies semblants, per exemple el conjunt de l'Estat espanyol, o d'alguns estats prou significatius d'Europa.

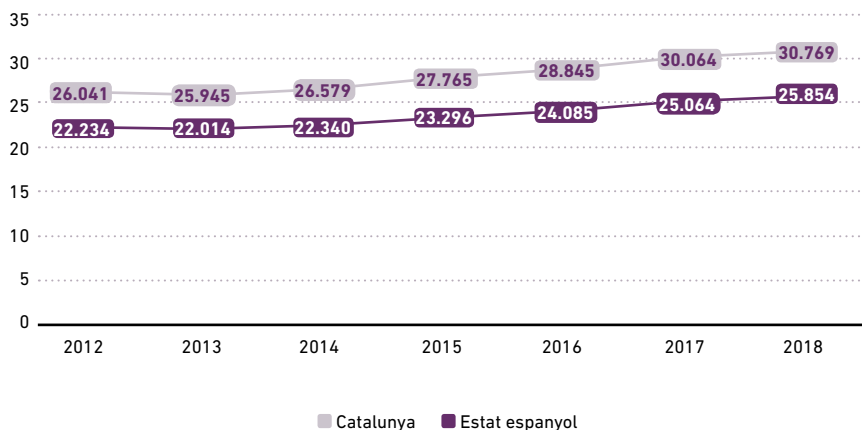
---

¹ CAMARERO, «El atractivo económico de Cataluña se resiente y solo espera el fin del conflicto».

El creixement econòmic de Catalunya és similar al del conjunt estatal

GRÀFIC 1

Comparació de l'evolució del PIB per càpita entre Catalunya i l'Estat espanyol, 2012-2018 (€)

Font: Instituto Nacional de Estadística (INE). PIB per càpita en euros, base 2010.

Creixement, inversió i creació d'empreses

Primerament ens fixarem en l'evolució del PIB per càpita, ja que ens informa de la producció realitzada a Catalunya tenint en compte la població. És una mesura que també s'utilitza per estudiar els estàndards de vida d'una economia, tot i que no mesura les desigualtats.

El gràfic 1 ens mostra l'evolució del PIB per càpita de Catalunya i del conjunt de l'Estat espanyol des del 2012 fins al 2018.² Com podem observar, les dues economies tenen una evolució similar. Del 2012 al 2013 encara hi ha un cert decreixement,

² Catalunya està inclosa en el càlcul del PIB per càpita del conjunt espanyol. La mateixa anàlisi sense Catalunya inclosa encara mostraria resultats més favorables per a Catalunya.

ja que les economies del sud d'Europa encara s'estaven recuperant de la crisi econòmica del 2008. Però, a partir del 2013, el gràfic mostra com les dues economies comencen a créixer. La tendència és molt similar, indicant que el creixement econòmic de Catalunya és semblant al del conjunt estatal. Fins i tot, podem veure com la diferència entre els pendents augmenta. Si ho analitzem amb més profunditat, podem observar que la diferència del PIB per càpita entre Catalunya i l'Estat al 2012 era de 2.807€, mentre que al 2018 va ascendir a la xifra de 4.915€. Això ens indica que la situació econòmica de Catalunya comparada amb la del conjunt de l'Estat espanyol millora en aquest període de temps.

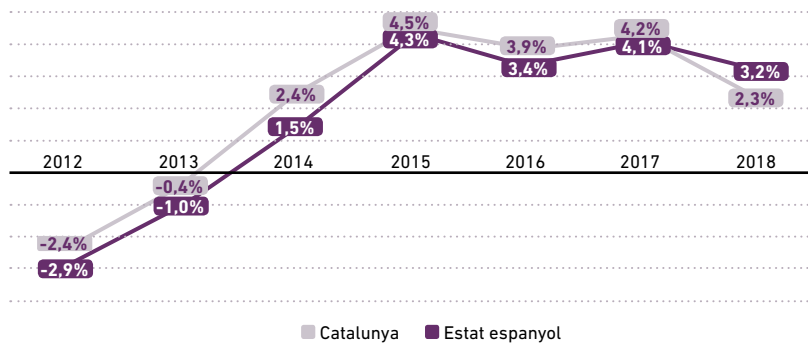
En aquest sentit, és interessant analitzar què passa amb el creixement percentual del PIB per càpita. Aquesta variable ens indicarà a quin ritme està evolucionant l'economia.

Quan analitzem la taxa de variació interanual de PIB per càpita, que no és res més que mirar any rere any com ha augmentat el PIB per càpita en percentatge, podem reafirmar, com en el cas anterior que Catalu-

La diferència del PIB per càpita entre Catalunya i l'Estat el 2012 era de 2.807€, i el 2018 és de 4.915€. Aquest fet ens indica que la situació econòmica de Catalunya ha millorat en aquest període de temps

GRÀFIC 2

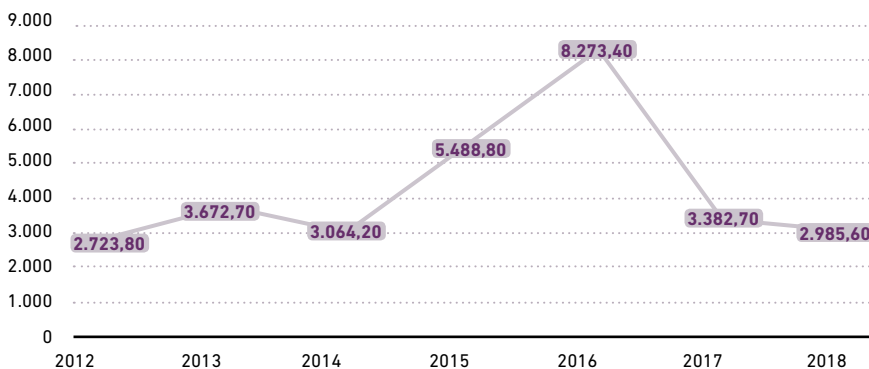
Taxa de variació interanual del PIB per càpita, 2012-2018 (%)

Font: Instituto Nacional de Estadística (INE). PIB per càpita en euros, base 2010.

GRÀFIC 3

Evolució de la inversió estrangera a Catalunya, 2012-2018 (milions €)

Font: Idescat.

nya i l'Estat espanyol es comencen a recuperar a partir del 2013. Al llarg d'aquest període es comprova com Catalunya creix, de mitjana, a una velocitat més ràpida que el conjunt de l'Estat espanyol. Aquest creixement s'alenteix una mica el 2018, fet que es contraposa al fet que l'Estat espanyol creix a una velocitat més alta. Ara bé, aquesta reducció no és greu.³

Si féssim una anàlisi més desagregada a nivell de comunitats autònomes, veuríem que la majoria d'elles veuen alentit el seu creixement del 2017 al 2018.⁴ Les comunitats que acceleren el seu creixement, i que provoquen que el conjunt espanyol creixi a una velocitat més alta que Catalunya, són Castella i Lleó, Madrid, Ceuta i Melilla. A altres zones com Castella-La Manxa i Cantàbria, el decreixement és molt suau i això també pot influir.

Una altra variable d'interès que sembla que preocupa molt la premsa

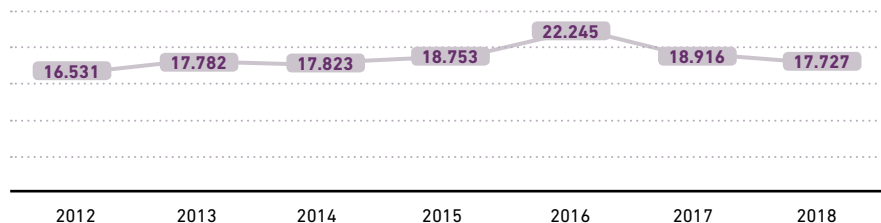
³ La informació sobre el PIB del 2018 és una estimació. Hi ha la possibilitat d'un cert marge d'error.

⁴ INSTITUTO NACIONAL ESTADÍSTICA, «Variación del PIB per cápita en las comunidades autónomas».

Del 2012 al 2016, la inversió estrangera només ha fet que augmentar, i de manera important. La major part de aquesta inversió prové de països de la UE o de la OCDE

GRÀFIC 4

Creació d'empreses a Catalunya, 2012-2018 (en nombres absoluts)

Font: Idescat.

és la inversió estrangera. Si explorem aquesta partida, podem comprovar que del 2012 al 2016 només ha fet que augmentar, i de manera important. La major part d'aquesta inversió prové de països de la UE o de la OCDE. És cert que en l'últim període aquesta inversió ha disminuït. Probablement, sigui degut al fet que el boom en la inversió dels dos anys previs està destinat a projectes més a llarg termini, i per això en els anys següents observem el decreixement. L'augment del 2015 es basa en un increment en la inversió, especialment, en indústries manufactureres, mentre que el 2017 es destina a energia elèctrica, gas, vapor i aire condicionat.

És important tenir en compte que la construcció d'aquesta variable,

proporcionada pel Registre d'Inversions Exteriors (RIE), no inclou tota la inversió estrangera que rep Catalunya, perquè exclou la inversió en immobles i la reinversió de beneficis, entre d'altres. A més, la inversió es comptabilitza moltes vegades a la localitat on l'empresa té la seu social, que pot no correspondre amb el territori on s'està invertint realment.⁵

Una altra variable que ens interessa analitzar, que no necessàriament ens informa de creixement econòmic però que ha format part del debat en els últims anys, és la creació de noves empreses. En aquests darrers sis anys a Catalunya s'han creat

⁵ GENERALITAT DE CATALUNYA, «Inversió estrangera».

cada any aproximadament, 16.500 empreses, essent el mínim al 2012. El 2016 hi va haver un pic amb 22.246 societats mercantils creades. És cert, però, que en els dos últims anys aquest nombre s'ha vist reduït. Al 2018 hi va haver un decreixement del 6,3% respecte a l'any anterior. També és veritat que el capital social ha disminuït, i el nombre de societats que han fet ampliació de capital també. És possible que es tracti d'un fet temporal, ja que del gener al maig del 2019 s'han creat més de 8.800 empreses a Catalunya. A més a més, respecte al maig del 2018, a l'Estat, el nombre de societats mercantils constituïdes ha disminuït un 0,2%; per tant, no sembla que es tracti d'un fet exclusiu de Catalunya.⁶

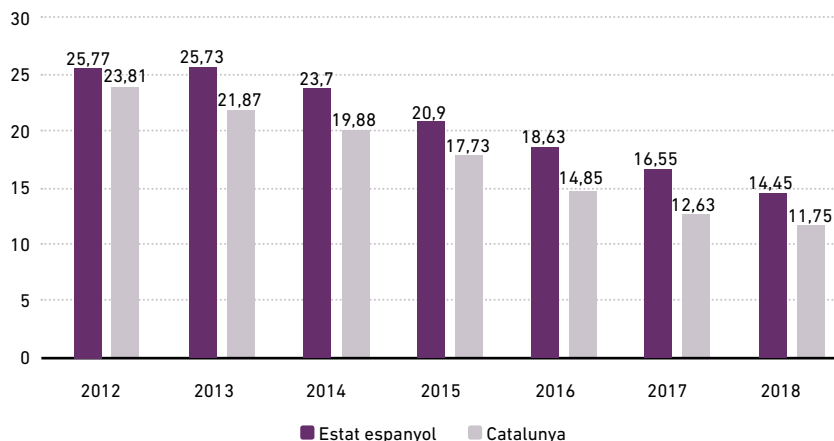
Altres indicadors a tenir en compte per tenir una visió global de l'evolució de l'economia, i sobretot relatiu a la qualitat d'aquesta, podria ser la innovació. Recentment, la Comissió Europea ha publicat dades en les que s'apunta que Catalunya està en una situació moderada i no és líder en aquest àmbit a nivell europeu;

⁶ IDESCAT, «Creació i dissolució de societats mercantils».

L'augment del 2015 es basa en un increment en la inversió especialment en indústries manufactureres, i el 2017 en energia elèctrica, gas, vapor i aire condicionat

Gràfic 5

Comparació de l'evolució de l'atur entre l'Estat espanyol i Catalunya, 2012-2018 (%)

Font: Instituto Nacional de Estadística (INE).

sí que ho és, en canvi, a nivell de l'Estat espanyol.⁷ Per tant, tot i que hi ha marge per a la millora, és difícil atribuir-lo a la situació política a Catalunya. A més a més, recentment Gert Jan Koopman (1966), director general de Pressupost de la Comissió Europea afirmava, en el marc de la conferència «El nou pressupost de la Unió Europea: prioritats i oportu-

nitats», que «Catalunya és la regió europea que atreu més recursos relacionats amb la innovació de les pimes [...] més que qualsevol altra regió europea».⁸ Per tant, Catalunya, un dels líders en innovació a nivell de l'Estat espanyol, potser no lidera en aquest àmbit a nivell europeu, però sembla que va per bon camí i que cal continuar avançant en aquest aspec-

te, ja que quan es produeix creant valor afegit és quan es contribueix més al creixement de l'economia.

Mercat laboral

Per analitzar la situació del mercat laboral ens interessa estudiar la taxa d'atur, la qual també està molt relacionada amb el creixement econòmic. Com que tant a l'Estat espanyol com a Catalunya hi ha una situació de notable estacionalitat, el gràfic següent mostra el percentatge anual de persones aturades utilitzant les dades de l'últim trimestre de cada any.⁹

Així doncs, s'observa com l'atur a Catalunya ha estat en descens constant, indicant el progrés econòmic del país. Per contra, el conjunt de l'Estat espanyol va costar-li una mica més recuperar-se de la crisi pel que fa a la creació d'ocupació: ja que l'atur al 2013 encara era del 25,73%. Tal com mostra el gràfic, en tot el període l'atur de Catalunya es manté per sota del de l'Estat espanyol.

⁷ EUROPEAN COMMISSION, «European and Regional Innovation Scoreboards».

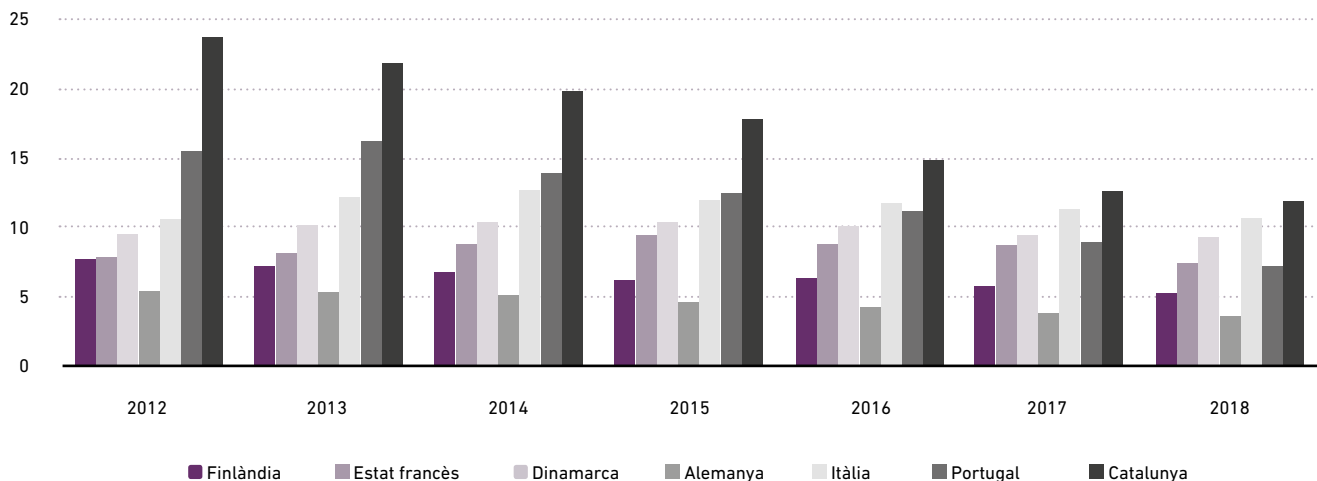
⁸ ARA, «Catalunya és la regió europea que més recursos atreu per a innovació i pimes».

⁹ L'objectiu és evitar la reducció temporal d'atur que té lloc a la temporada d'estiu.

L'atur a Catalunya ha estat en descens constant, indicant el progrés econòmic al país. Al conjunt de l'Estat espanyol va costar-li una mica més recuperar-se de la crisi

Gràfic 6

Evolució de l'atur a diferents estats de la UE, 2012-2018 (%)

Font: Elaboració pròpia a partir dels pressupostos de l'Estat espanyol. Ministeri d'Hisenda.

D'altra banda, ens interessa no només saber com es troba Catalunya en comparació amb l'Estat espanyol, sinó també en relació amb altres països d'Europa.

Veiem que pel que fa a l'atur, a Catalunya encara li queda camí per millorar en comparació amb el conjunt d'Europa. Cal reconèixer que el mercat laboral de l'Estat espanyol té una sèrie de problemes estructurals que dificulten

una millora dels nivells d'ocupació. Per altra banda, cal recordar que la recuperació de la crisi va ser molt costosa, especialment pel que fa a l'ocupació. Tot i això, el gràfic anterior mostra com Catalunya ha fet grans passos aquests últims anys per millorar i el 2018 es comença a apropar a nivells d'atur similars als d'Itàlia i l'Estat francès. En aquesta línia, podem entendre que si durant aquest període de temps hi ha hagut una «fuga d'empreses», com

afirmen diversos mitjans, les dades d'atur no s'han vist perjudicades; al contrari, han millorat i durant tot el període han estat en una situació millor que l'Estat espanyol en el seu conjunt.

Altres variables a tenir en compte, a part de l'atur, són la taxa d'ocupació, la població assalariada i el salari brut. Totes aquestes variables han evolucionat de forma positiva

L'economia catalana ha evolucionat de forma positiva durant els anys del procés sobiranista

i per sobre dels nivells de l'Estat espanyol durant el període analitzat. Per tant, podem concloure que en aquest sentit, l'economia catalana ha evolucionat de forma positiva durant els anys del procés sobiranista. En tot cas, un punt feble a comentar és la disminució de la productivitat del treball durant el període estudiat.¹⁰ Una possible explicació podria ser l'augment de la productivitat del capital i els processos d'automatització. Un dels reptes de futur serà veure com les empreses poden adaptar-se a aquests nous escenaris per tal de poder millorar aquesta productivitat del treball.

Qualitat de vida i desigualtat

Un dels àmbits importants de l'economia és l'estudi de la qualitat de vida i la desigualtat. De què serveix créixer a nivell econòmic si no s'ha de veure reflectit en el benestar de la ciutadania? Una de les variables interessants a explorar és el percentatge de la població en risc de pobresa. Només tenim informació del 2013 al 2017, però de totes maneres

10 IDESCAT. «Productivitat Total dels Factors».

Taula 1

**Taxa de risc de pobresa o exclusió social —taxa AROPE—
Percentatge de la població (%)**

	Estat espanyol	Catalunya
2013	27,3	24,3
2014	29,2	26,0
2015	28,6	23,5
2016	27,9	22,5
2017	26,6	23,8

Font: Enquesta Quadriennal d'Estructura Salarial, Institut Nacional d'Estadística.

és interessant veure que, de mitjana, encara que els valors són bastant elevats en general, durant aquest període han disminuït.

Malgrat que la tendència apunti a un descens, el 2017 hi ha hagut un augment lleuger d'aquest percentatge de població en risc de pobresa. És important investigar les causes d'aquest augment per tal de poder dissenyar les polítiques públiques que permetin solucionar el problema de manera més eficaç. Tot i aquest lleuger augment, Catalunya es troba en una situació més favorable que la resta de l'Estat espanyol.

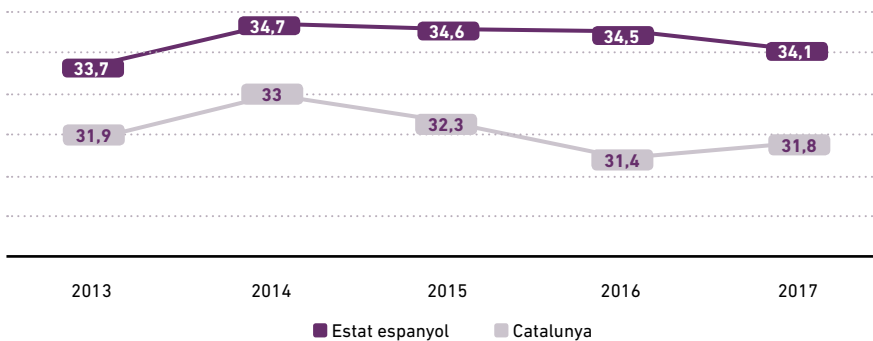
Una altra variable d'interès és el coeficient de Gini, que mesura el grau de desigualtat en un país. En la majoria dels casos es basa en desigualtat en els ingressos, i ens ajuda a entendre la distribució de la riquesa. El coeficient rep valors entre 0 i 1, on 0 és igualtat perfecta i 1 total desigualtat.

En el gràfic 7, Catalunya sempre es troba en una situació millor que el conjunt de l'Estat espanyol pel que fa a la desigualtat, ja que els valors de l'índex són més propers a zero a Catalunya. La desigualtat va augmentar el 2014, i després va disminuir fins al 2016. Aquestes xifres indiquen que Catalunya, tot i estar lluny dels

La desigualtat a Catalunya va augmentar el 2014, i després va disminuir fins al 2016

Gràfic 7
Índex de Gini, 2013-2017

Font: INE. Enquesta de condicions de vida.

nivells d'igualtat d'ingressos dels països escandinaus, és no obstant una societat més igualitària que moltes altres, pel que fa a la distribució dels ingressos. Per exemple, a l'Estat francès l'índex de Gini va ser de 32,7 el 2015.¹¹

Finalment, en aquest context, una altra variable per a mesurar la qualitat de vida d'una societat, ja emmarcada en l'economia de la salut, és l'evolució de l'esperança de vida.

11 WORLD BANK, «Gini Index».

En la taula 2 podem veure com l'esperança de vida al néixer ha estat augmentat des del 2012 fins al 2016, amb una petit decreixement el 2015. Com veiem l'esperança de vida a Catalunya és més elevada a la del conjunt de l'Estat espanyol. Aquesta no és una variable econòmica en sentit estricte, ni necessàriament relacionada amb el creixement de l'economia. Però sí que està relacionada amb el progrés general d'una societat, i mostra quin és l'impacte d'aquest progrés sobre la salut de la seva ciutadania.

Altres variables a tenir en compte

Pel que fa a l'educació superior, podem observar com les universitats catalanes destaquen per la seva qualitat a nivell estatal. Així ho mostra el rànquing del 2018 elaborat per la *Fundación Conocimiento y Desarrollo* (CYD).¹² La Universitat Autònoma de Barcelona (UAB) lidera aquest rànquing, seguida de la Universidad de Navarra (UN) i la Universitat Pompeu Fabra en tercera posició. La Universitat de Girona ocupa el cinquè lloc; i finalment la Universitat de Barcelona, la Universitat Rovira i Virgili i la Universitat Ramon Llull ocupen les posicions 8, 9 i 10. El rànquing classifica un total de 73 universitats de l'Estat espanyol avaluant l'ensenyament, la transmissió de coneixement, la recerca, la contribució al desenvolupament regional i l'orientació internacional. Si ens fixem en rànquings avaluats a nivell internacional, *The World University Ranking* (WUR)¹³ classifica la UPF com la millor de les universitats estatals en la posició 135. Seguidament, apareixen la UAB

12 FUNDACIÓN CYD, Rànquing CYD

13 TIMES HIGHER EDUCATION, «Best universities in Spain».

Tant a nivell estatal com internacional les universitats catalanes continuen sent molt ben valorades en diferents rànquings, i no es veuen afectades negativament per la situació política d'aquests darrers anys

Taula 2

Esperança de vida al néixer a l'Estat espanyol i a Catalunya, 2012-2016 (anys)

	Estat Espanyol	Catalunya
2012	82,29	82,65
2013	82,82	83,19
2014	82,94	83,35
2015	82,70	83,20
2016	83,11	83,63

Unitats: Percentatge de població.

Font: Idescat. Enquesta de condicions de vida.

i la UB en les posicions 145, i entre 201 i 250. La següent universitat en el rànquing és la UN, i està ja en una posició després de les 250. Dades molt semblants si analitzem el rànquing *QS World University*,¹⁴ on les dues millors universitats dins l'Estat espanyol són la UAB i la UB, ocupant els llocs 165 i 188 a nivell internacional, respectivament.

Per tant podem concloure que tant a nivell estatal com internacional les universitats catalanes continuen sent molt ben valorades, i no es veuen afectades negativament per la situació política d'aquests darrers anys.

Conclusions

Per concloure, analitzant algunes variables, sobretot de caire macroeconòmic, hem vist que l'economia catalana ha avançat de forma positiva i moderada durant els anys del procés sobiranista. Encara queda, per descomptat, molt camí per recórrer i millorar, com ara pel que fa a reduir els nivells d'atur, invertir en innovació, o consolidar la inversió estrangera. Però les dades mostren clarament que durant aquests sis anys de governs independentistes no hi ha hagut un declivi de l'economia del país, al contrari del que alguns mitjans han afirmat de forma insistent; de fet, han estat els anys de la recuperació respecte a la crisi econòmica iniciada al 2008.

Hem comprovat, entre d'altres coses, que el creixement econòmic a Catalunya és molt positiu, l'atur ha disminuït i les universitats catalanes es consoliden com a líders a l'Estat espanyol. No podem afirmar que el govern independentista sigui responsable d'aquest creixement; el que sí que és raonable descartar, però, són les prediccions apocalíptiques sobre l'impacte del procés sobiranista en l'economia catalana, que ha anat millorant de forma sostinguda des del seu inici. ■

14 TOP UNIVERSITIES, «World ranking».

■ Bibliografia

ARA. «Catalunya és la regió europea que més recursos atreu per a innovació i pimes». A *Ara*, a 21 de gener del 2019.

ARA. «Sis de les 10 universitats espanyoles amb més rendiment són a Catalunya». A *Ara*, a 9 de maig del 2018.

CAMARERO, José María. «El atractivo económico de Cataluña se resiente y solo espera el fin del conflicto». A *Las provincias*, a 1 d'octubre del 2018.

CERAZAL, Pablo; BOLEA, Ignacio. «El golpe del 'procés' a la economía catalana». A *Expansión*, a 28 d'octubre del 2017.

CLEMENTE, Paula. «Catalunya queda fora de la primera divisió europea en innovació». A *Ara* a 17 de juny del 2019.

EUROPEAN COMISION. «European and Regional Innovation Scoreboards» [en línia]. Disponible a: <www.ec.europa.eu>, 2019.

FUNDACIÓN CYD. «Ranking CYD» [en línia]. Disponible a: <www.rankingcyd.org>.

GENERALITAT DE CATALUNYA. «9N 2014. Tu decideixes» [en línia]. Disponible a: <www.participa2014.cat>.

GENERALITAT DE CATALUNYA. «Inversió estrangera» [en línia]. Disponible a: <www.economia.gencat.cat>.

IDESCAT. «Productivitat Total dels Factors» [en línia]. Disponible a: <www.idescat.cat>.

IDESCAT. «Creació i dissolució de societats mercantils» [en línia]. Disponible a: <www.idescat.cat>.

INSTITUTO NACIONAL ESTADÍSTICA. «Variación del PIB per capita en las comunidades autonomas» [en línia]. Disponible a: <www.ine.es>.

OCDE. (2019). «Real GDP forecast» (indicator) [en línia]. Disponible a: <www.oecd-ilibrary.org>, 2019.

PÉREZ, R. «Así es la cara factura que el golpe independentista deja en el bolsillo de los catalanes». A *ABC*, a 3 de novembre del 2018.

SANTINI, Ziggi; BROWN, Sarah; KOUSHEDE, Vibeke. «Mental Well-Being" Is Considerably Higher in One European Region». A *Inverse*, a 2 d'abril del 2019. Disponible a: <www.inverse.com>.

SEGOVIA, Carlos. «El 58% de los empresarios catalanes apuestan por el fin del 'procés' para que mejore la economía». A *El Mundo*, a 5 de setembre del 2018.

TIMES HIGHER EDUCATION. «Best universities in Spain» [en línia]. Disponible a: <www.timeshighereducation.com>.

TOP UNIVERSITIES. «World ranking» [en línia]. Disponible a: <www.topuniversities.com>.

VIAÑA, Daniel. «Desmontando las mentiras económicas del 'procés' (III): La trampa del 'Espanya ens roba' y la mejora fiscal». A *El Mundo* a 9 d'octubre del 2017.

WORLD BANK. «Gini Index» [en línia]. Disponible a: <www.data.worldbank.org>.